

Pretkršćanska vjerovanja Slavena

Pokupić, Patrik

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:450069>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Studij: Dvopredmetni sveučilišni preddiplomski studij povijesti i pedagogije

Patrik Pokupić

Prekršćanska vjerovanja Slavena

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Denis Njari

Osijek, 2018.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za povijest

Studij: Dvopredmetni sveučilišni preddiplomski studij povijesti i pedagogije

Patrik Pokupić

Pretkršćanska vjerovanja Slavena

Završni rad

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: hrvatska i svjetska srednjovjekovna povijest

Mentor: doc. dr. sc. Denis Njari

Osijek, 2018.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum 9.9.2015.

Patric Palagić, 0122221825
ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

Slaveni su prije pokrštavanja vjerovali u drevna božanstva. Nažalost, danas se o tom vjerovanju jako malo zna. Jedan od najpoznatijih izvora o običajima Slavena napisao je Helmold. Njegovo djelo *Chronica Slavorum* još uvijek se koristi kako bi se saznalo nešto više od staroj vjeri Slavena. Uz Helmolda, o Slavenima su pisali kroničari poput Nestora, Prokopija te drugih, kako franačkih, tako i bizantskih ljetopisaca. U ovome će se radu u nekoliko poglavlja proći najosnovnije o slavenskim božanstvima poput Svaroga, Peruna i Volosa. Uz njih će se i prikazati nekoliko običaja koji se direktno povezuju s običajima koji su se nekada obnašali, primjerice preskakanje krijesa te prikazivanje raznih simbola stabala i mnogih drugih.

Ključne riječi: vjerovanje Slavena, božanstva, običaji, tradicija

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Slavenko dvojevjerje	2
3. Slavska božanstva	3
3.1. Svarog – bog sunca	3
3.2. Perun – bog gromovnik	4
3.3. Volos – bog plodnosti, zaštitnik ratara	5
3.4. Vodan – bog vode, rijeka i mora	6
3.5. Vida – zaštitnica bračne sloge	7
3.6. Radogost – zaštitnik gostoprimstva	7
3.7. Vesna – božica proljetne radosti i bujnosti	8
3.8. Lada – božica ljubavi, ljeta i žetve	8
3.9. Gerovit – bog rata	9
3.10. Rod – slavenski bog koji je stvorio svijet i sva druga božanstva	9
4. Kult drva i štovanje stabala kod Slavena	10
5. Slavenski rituali u vrijeme proljeća	13
6. Kukeri ili zvončari	15
7. Kikimora	16
8. Simboli životinja kod Slavena	17
9. Simbol kolovrata	18
10. Zaključak	19
11. Literatura	20

1. Uvod

Veliki dio današnje Europe naseljavaju Slaveni, ali nekada Slaveni nisu naseljavali današnje teritorije, već su imali zajedničku prapostojbinu. U periodu do 6. stoljeća, sve Slavene nije povezivao samo jednak jezik, nego i zajednička vjera, o kojoj se do današnjeg dana vrlo malo zna. Ljetopisci i kroničari ranog srednjeg vijeka su često zapisivali sve što su saznavali o slavenskim običajima i religiji. No, nisu nikada mogli u potpunosti shvatiti slavensku pogansku religiju, ali su i također često krivo zapisivali mjesta, bogove, nazive običaja jer su i sami u nedostatku znanja o slavenskim susjedima prevodili same slavenske nazive na svoj jezik i time bi se zapravo razni običaji gubili u prijevodu. Nekada je Slavene spajala vjera, ali danas ih razdvaja. Slaveni se dijele na katolike i pravoslavce, tako npr. Rusi i Ukrajinci su pravoslavne vjeroispovijesti, a Poljaci, Česi, Hrvati i drugi katoličke vjeroispovijesti. Danas kler još uvijek govori kako katolički tako i pravoslavni da se pokršćavanje odvijalo lako i da su Slaveni s radošću primali riječ Kristovu. Ovim radom zapravo želim pokazati suprotno. Budući da Slaveni nisu bili pokršteni odjednom, već se je nova vjera miješala sa starom, te su tako mijenjali imena starih bogova i davali im nova imena, ali bi običaji oko istoga božanstva, sada svetca, ostali isti. U prvim poglavljima raspravlja se o nekim slavenskim bogovima, tj. njihovim najpoznatijim i onima o kojima ima najviše podataka. U drugim poglavljima kroz običaje koji su navedeni zapravo će se vidjeti koliko je točno poganskoga vjerovanja ostalo do danas. Cilj ovoga rada je utvrditi u kolikoj su mjeri Slaveni uistinu prihvatili novu vjeru te koliko se nova vjera miješala sa starim vjerovanjima tijekom povijesti.

2. Slavensko dvojevjerje

Povjesničari često kao početak gubitka slavenske pravjere navode pokršćavanje Slavena, odnosno prihvaćanje kršćanstva uz odbacivanje starih običaja i vjerovanja. No, pokršćavanje kod većine naroda nije išlo jednostavno niti su novo pokršćeni narodi lako zaboravljali svoju staru vjeru, odbacivali je te prihvaćali novu vjeru. Sami izvori o pokršćavanju su često jednostrani i govore kako su drugi nekršćanski narodi s radošću primali novu vjeru. Dokazi da novo pokršćeni narodi nisu prihvaćali kršćanstvo iz razloga koje navodi crkva leže i u grobovima iz toga razdoblja, ali i u zapisima, odnosno pisanim prigovorima koje su svećenici iz novo pokršćenih krajeva slali papi. Franački svećenici i redovnici su u prvim godinama pokršćavanja bili oduševljeni načinom na koji novi narodi prihvaćaju Kristovu riječ. No nakon nekog vremena, shvatili su da ti narodi uopće ne prihvaćaju Kristovu riječ, to jest da sudjeluju u misnim slavljima, dok istovremeno prakticiraju stare običaje štovanja više bogova. Još jedan razlog zašto su neki narodi prihvaćali pokršćavanje je bila materijalna korist. Primjer "pokršćavanja iz koristoljublja" je i pokršćavanje Hrvata pod knezom Bornom. Zapisi svjedoče o tome da je knez Borna zatražio pokršćavanje svog naroda, jer je znao da time dobiva Franačku državu kao saveznika i oružje.¹

Jedan od razloga zašto Slaveni nisu u potpunosti prihvatili kršćanstvo je to što njihova vjera nije bila ni bogoslovna konstrukcija, a ni dogma nego se temeljila na suživotu s prirodom kojom su okruženi, te na njenim prirodnim ciklusima (klijanje, rast, zrenje. Sušenje i sl.). kršćanstvo se temeljilo na u potpunosti drukčijem konceptu, što je dovelo do dvojevjerja. Stara vjera je prirodno i priprosto gledanje na svijet. Primjerice, žito, grom, voda su bili sveti jer su prirodni, ovozemaljski i "nabijeni silom". Sve te pojave Slaveni su iskusili ili vidjeli i zato su teško shvaćali kršćanstvo. Na ovim prostorima zadržala su se vjerovanja u neka čudesna bića, primjerice vile, a stari bogovi potpuno su zaboravljeni. Stari obredi su postali narodni običaji, godišnji i životni (svadbeni običaji, žetvene svečanosti, krijesovi, karmine i sl.). Dovoljno je bilo da ti obredi prestanu biti prepoznatljivi kao vjerski obredi, već da postanu narodni običaji da bi zavladao mir u zemlji. Nakon što su Slaveni postali europski narodi i prihvatili kršćanstvo, u mnogim novim svecima prepoznavali su svoje stare bogove, jer su još uvijek pamtiti i djelomično živjeli svoju staru vjeru. U kultu tih svetaca su Slaveni zapravo nastavili kult svojih bogova, čime su popustile napetosti koje su nastajale zbog dvojevjerja. Iako je taj proces djelovao kao nasumičan izbor svetaca, to je bilo sustavno i dosljedno, ali dovoljno prikriveno

¹ Katičić Radoslav, Naša stara vjera, Matica hrvatska, Zagreb, 2017. str. 10.-15.

da se smatra nasumičnim i bezopasnim. Imena bogova zamijenjena su imenima svetaca, i tako je stara vjera pretočena u kršćanstvo.²

3. Slavenska božanstva

3.1. Svarog - bog sunca

Svarog, vrhovni slavenski bog, predstavlja sunce, a korijeni ovoga boga se vuku još od prastarih vremena. Kod Rimljana, Egipćana i Grka slavilo se sunce u ovome ili onome obliku jer se nekada vjerovalo da je sunce izvor svega života. Sasvim je razumno zaključiti da su u skoro svim kulturama vrhovni bogovi uvijek bili bogovi života, dakle sunca. Svarog ili Svarun slavio se kod svih Slavena. Sam kult i ime ovoga božanstva vjerojatno potječe još iz staroindijskog boga i riječi svarga ili varun.³

Poput Grka i Rimljana Slaveni su davali ljudske osobine svojim božanstvima i također su vjerovali da ta ista božanstva upravljaju njihovom sudbinom. Iako nema pretjerane razlike između božanstava i načina na koji ih se slavi, često je razlika u nazivima božanstava između južnih i istočnih Slavena. Tako se Svarog u početku zvao i Svarog i Perun i Daždbog. Zanimljivo je da je u Međimurju naziv za kišu dežd, a vjerojatno svoj korijen vuče još od Daždboga. U ruskoj predaji Perun svojim gromovima sprječava sušu i time je tvorac svijeta. Iz ovoga se zaključuje da su u početku Svarog, Perun i Daždbog bili isto božanstvo, no s vremenom su se razdvojili i svatko od njih je dobio svoju ulogu: Svarog, bog neba i sunca, Perun, bog grmljavine, a Daždbog bog kiše.⁴

Svaroga su na koncu slavili svi Slaveni kao tvorca neba i sunca te su mu u šumama podizali kipove, poput totema kod Indijanaca, i tamo bi mu prinosili žrtve, ta mjesta su zvali Gajevima.⁵ Također se i u Poljskoj sve do kraja srednjeg vijeka zadržao običaj da se prilikom zaklinjanja podiže ruka prema nebu i suncu.⁶ Češki ljetopisac Kuzma opisao je provale Karla Velikog kako su njegovi vojnici bacali Svarogove kipove na dno rijeke.⁷

U Poljskoj se vjerovalo da se sunce vozi na nebu u dijamantnim kolima s dva točka koja su bila upregnuta s 12 bijelih konja sa zlatnom grivom. U Češkoj se govorilo da je sunce bio mladi

² Katičić Radoslav, *Naša stara vjera*, Matica hrvatska, Zagreb, 2017. str.14-51.

³ Ledić Franjo, *Mitologija Slavena: tragom kultova i vjerovanja starih Slavena*, Vjesnik, Zagreb, 1969., str. 27.

⁴ Isto, str. 29.

⁵ Isto, str. 29.

⁶ Isto, str. 30.

⁷ Isto, str. 34.

kralj i da su ga uvijek pratile dvije krasne djeve, Zora i Danica, i da ga je pratio njegov ujak, ćelavi mjesec.⁸

Simbol koji se veže uz Svaroga je svastika čiji kraci idu u krug, takozvani kolovrat.⁹ Svarog je također bog pravde. Stoga su Slaveni cijenili pravdu kao najveći moral. Tako su se uvijek ispred svetišta Svaroga vodili sudovi. Također, Svarog je kasnije postao otac svih bogova po kojoj postoji još jedna inačica ovoga mita. Svarog je nebo i stvoritelj svijeta. Njegova djeca su Daždbog, simbol sunca, i Svarožić, simbol vatre. Svarožić znači sin Svaroga, a molitve koje su upućivane Svarogu započinjale bi s: „Nebo ti me vidiš, Nebo ti me čuješ“. Također je mit da se sunce rađa na istoku gdje je imalo zlatnu palaču, a nebom je putovalo u zlatnim kolima koja su vukli bijeli konji koji su disali vatru.¹⁰

Koliko je sunce bilo bitno starim Slavenima, vidi se i danas u tim krajevima. Ukrajinci bi govorili: „Bože, malo sunce, pomoz mi čovjeku.“, a u Hrvatskoj se govorilo: „Neka sunce izvrši svoju osvetu nad tobom.“. Zanimljivo je da se u Hrvatskoj još uvijek, ako se slučajno opsuje sunce, to smatra vrlo neukusnim i nekulturnim ponašanjem.¹¹

3.2. Perun – bog gromovnik

Perun je drugi po redu bog u Slavena. On je ljudima podario oganj i svjetlost. Bio je zaštitnik ribara i vjetrova na moru, a također je bio i zaštitnik doma i ljudi. Tako bi se prilikom gradnje kuće tri puta udarilo kladivom u temelj kuće kako bi se prizvao Perunov blagoslov. Koliko je bilo bitno božanstvo pokazuje i to što je četvrti dan u tjednu nazvan po Perunu - Perenden. Perun, kao i Svarog, nosi mnoga imena, ali za razliku od Svaroga, razlika je u samo nekoliko riječi. Takve su varijacije Pyerun, Piorun, Pron, Peron. Također, i mnogi gradovi su dobivali imena po Perunu.¹²

Prokopijeva svjedočanstva iz 5. i 6. stoljeća navode kako narodi, koji su preko Dunava došli u ove krajeve, štiju samo jednog boga gromovnika čije ime zazivaju kada im se dogodi nešto loše ili ih snađe bolest. Plemenska saborovanja kod Slavena su uvijek bila ispred Perunovog kipa ili ispred starog hrasta koji je ujedno bio i simbol Peruna. Starješina bi kladivom pozivao na red i mir. Iako, Peruna smatraju i često povezuju s ratničkim bogom, on to zapravo

⁸ Isto, str. 34.

⁹ Ledić Franjo, *Mitologija Slavena: tragom kultura i vjerovanja starih Slavena*, Vjesnik, Zagreb, 1969., str. 34.

¹⁰ Isto, str. 37.

¹¹ Isto, str. 38.

¹² Isto, str. 49.-50.

i nije bio. Perun je najviše volio pravdu i mir. Slaveni su također mir sklapali tako što bi se zaklinjali Perunu.¹³

Najviše se o Perunu i njegovom štovanju saznaje iz Nestorovih ljetopisa. Iz njih se može iščitati da gdje god bi bio stari hrast podizalo bi se svetište Perunu. Nakon pokrštanja napušteno je vjerovanje u Peruna i njegova svetišta su bila zabranjivana i uništavana, ali narod nije prestao vjerovati u svoje stare bogove, već mu je samo promijenio ime u Ilija. I dalje je štovan kao gromovnik, ali više nije bio bog nego svetac.¹⁴

3.3. Volos – bog plodnosti, zaštitnik ratara

Volos je prema predaji bio zaštitnik pastira, stada i ratara. Volos je treće po redu božanstvo Slavena. Poznat je još i po imenu Veles. Volos je bio opće štovano božanstvo uz Peruna. Opće štovan je iz razloga što je zaštitnik stoke i ratara, a što su Slaveni većinom i bili, stoga je i razumno zaključiti da je u sklapanju mira ili zakletvama uz Perunovo ime spominjano i Volosovo ime. To potvrđuje i Nestor koji govori kako su Rusi prilikom sklapanja mira spominjali i Peruna i Volosa. Volos, zajedno s Perunom i Svarogom, činili su staro trojstvo bogova. Ljudi su u to vrijeme živjeli s prirodom i morali su se podvrgavati prirodnim silama. Kako su većina Slavena bili ratari, nije teško ni zamislivo da su se najviše štovala božanstva koja su mogla regulirati vremenske nepogode poput suše, nevremena, jakih vjetrova, poplava, nerodnih godina, itd.¹⁵

U nekim krajevima Rusije postoji običaj da prije početka žetve se sveže pregršt klasja kao žrtva Volosu koji bi trebao štititi žetvu od zla, a to su nazivali „vezati Volosovu bradu“. Zanimljivo je da nakon pokrštanja, iako su se stari kipovi bili uništavani, Volos nije izgubio svoje štovanje već mu je ime samo promijenjeno u Vlas, te je tako postao svetac u Rusiji, a u Hrvatskoj je postao Blaž ili Vlaho. I jedan i drugi svetac imaju iste atribute kao i Volos. Isti je slučaj bio s Perunom što zapravo dovodi u pitanje jesu li Slaveni ikada bili pokršteni ili su samo promijenili imena starih božanstava u imena svetaca kako ne bi bili proganjani od katoličke crkve kao pogani, ali su također zadržali sve stare običaje, samo su promijenili ime.¹⁶

¹³ Isto, str. 51.-52.

¹⁴ Ledić Franjo, Mitologija Slavena: tragom kultova i vjerovanja starih Slavena, Vjesnik, Zagreb, 1969., str. 51.-52.

¹⁵ Ledić Franjo, Mitologija Slavena: tragom kultova i vjerovanja starih Slavena, Vjesnik, Zagreb, 1969., str. 74.-80.

¹⁶ Isto, str. 74.-80.

3.4. Vodan – bog vode, rijeka i mora

Vodan je rjeđe božanstvo kod Slavena. Najviše je štovan na Baltiku pod imenom Vodan ili Vodna, Vodin, Vodja i Voden. Nije bio štovan od svih Slavena poput Peruna ili Svaroga, već je bio štovan samo od ribara i pomoraca i ljudi koji su plovili rijekama. Uz boga Vodana povezuju se i riječne vile, tj. riječne nimfe i demone. Vile su obitavale oko rijeka, šuma, mora i izvora i bile su u pravilu dobronamjerne, ali osvetoljubive ako bi ih se uvrijedilo. Iako, nisu svi Slaveni štovali Vodana, svi su poznavali da pokraj jezera i potoka žive vile prema kojima se, ako ih se susretne, treba odnositi s poštovanjem. O tome je pisao grčki povjesničar Prokopije u svojim ljetopisima.¹⁷

Vodana su štovali svi Slaveni i smatrali su da je izvor života. Kroz rijeke se čovjek čisti od zla, a od zla se čuva preskakanjem krijesova. Smatra se da je Vodan bilo rjeđe božanstvo samo zato što mu se nisu podizali kipovi, već bi ga se štovalo kraj svakog potoka, rijeke i izvora. Voda i vatra (sunce) su izvor života stoga nije krivo razmišljanje da su uz Svaroga naveliko slavili i Vodana¹⁸.

Vodanova djeca su rusalke i sve vile. Rusalke su opisivane kao lijepe djeve koje su živjele kraj izvora i bile u dobrim odnosima s ljudima, ali na sjeveru Rusalke su opisivane kao zle vile koje su utapale muškarce na koje su nailazili. U hrvatskim narodnim predajama vile su pomagale junacima u bojnim podvizima i dijelile su se na vile brodarice i vile planinke. Vile brodarice su živjele kraj izvora rijeka i mora, a vile planinke su živjele u planinama. Rusi i Bugari su štovali rusalke, a Poljaci, Česi i Hrvati su štovali iste te rusalke pod imenom vile. Također, uz vile i rusalke postojali su i vodeni demoni zvani vodanoji i vodenjaci. Vodanoji su bili pakosna bića koja su živjela blizu mlinova na vodi i od njih su strahovali mlinari. Opisi vodanoja se razlikuju, od opisa žabolikih ljudi do izgleda starca obraslog mahovinom. vodanoji su vrebali ljude i utapali ih i odvodili u svoje podvodno kraljevstvo kao robove. Za razliku od vodanoja, vodenjaci su bili strogi, ali pravedni. O vodenjacima priča ruski pisac Tolstoj. O tome govore i Prokopijeva svjedočanstva.¹⁹

Koliko je važan bio bog Vodan, dokaz je i da su Slaveni svoje mrtve uvijek pokapali kraj voda. Jedan od mnogih takvih primjera je Bijelo Brdo kraj Drave. To je nekropola iz 8. ili 9.

¹⁷ Ledić Franjo, *Mitologija Slavena: tragom kultova i vjerovanja starih Slavena*, Vjesnik, Zagreb, 1969., str. 88.

¹⁸ Isto, str. 90.

¹⁹ Isto, str. 90.-100.

stoljeća gdje je pokopano nekoliko desetaka kostura, svaki grob je bio na red i u svakom su nađeni grobni prilozi staroslavenske kulture.²⁰

Riječ Vodan podsjeća jako na germanskog boga Wodan i na boga Odina. No, to je slučajnost jer Wodan i Odin su kao prvo vrhovni bogovi u germanskoj i nordijskoj mitologiji, a kao drugo *wodan* na germanskom znači srdit ili ljut. I jedno i drugo božanstvo je prvenstveno božanstvo rata, a Vodan je bog voda. Prilikom pokrštavanja lik Vodana zamijenjen je likom sv. Nikole koji je također zaštitnik pomoraca.²¹

3.5. Vida – zaštitnica bračne sloge

Vida je bila Svarogova žena i majka Svarožića kojega je rodila u Navu. Nav je slavensko mjesto gdje su odlazile duše pokojnika nakon što su 40 dana provele na zemlji. Franjo Ledić navodi kako su od svih Slavena, najviše pleme Ljutića štovali božicu Vidu i kako su njoj u čast podigli hram u kojem su također štovali i Svarožića i Radogosta. Također navodi da su božicu Vidu prikazivali s mačem i žezlom u ruci i da su je nazivali Božena. Navodi i mit o tome kako su nastali ljudi. Naime, Svarog i Vida su hodali zemljom i shvatili kako nema ljudi te su tako odlučili stvoriti ljude. Od hrasta su napravili muškarca, a od lipe su napravili ženu. Muškarcu su dali ime Dubravko, a ženi ime Ljubljanka. Rekli su im da se množe na zemlji i napuće zemlju dobrim ljudima.²²

3.6. Radogost – zaštitnik gostoprimstva

Radogost ne samo da je bio slavensko božanstvo, već je bio proizašao iz kulta gostoprimstva kod Slavena. Franjo Ledić navodi da su simboli gostoprimstva kod Slavena bili kruh, sol i ključ. Koliko je kod Slavena bilo bitno dobro ugostiti stranca, govori bizantski kroničar Lav Mudri koji kaže da su Slaveni bili jako dobri prema gostima i lijepo ih ugošćivali te bi uvijek pratili svoga gosta do drugoga sela kada ide dalje na put kako mu se ne bi nešto dogodilo, te bi u drugome selu upozorili ljude da ako se njihovom gostu nešto dogodi da će biti rata.²³

Radogosta se opisivalo s dvije glave, jednom ljudskom i jednom lavljom kao simbolima odvažnosti u boju i obrani domovine. U ruci je držao dvoglavu sjekiru kao simbol iste te obrane polja i pašnjaka, na prsima je imao glavu vola i labuda. Labud, kao simbol gostoprimstva, a vol

²⁰ Ledić Franjo, *Mitologija Slavena: tragom kultova i vjerovanja starih Slavena*, Vjesnik, Zagreb, 1969., str. 91.

²¹ Isto, str. 97.

²² Isto, str. 110.

²³ isto, str. 130.

kao simbol ratara i dobrog usjeva. Franjo Ledić ovo potkrjepljuje poslovicom: „Dok je stada i plodina, bit će i obilja.“²⁴

Skoro svi ljetopisci ranog srednjeg vijeka su spominjali Radogosta u svojim putovanjima po slavenskim zemljama, ali su skoro uvijek krivo zapisivali njegovo ime. Stoga ni ne čudi što nema toliko zapis o Radogostu i što je on značio Slavenima. Sam običaj velikog gostoprimstva ostao je do dan-danas, ostali su još uvijek stari običaji u kojem su se gosti dočekali na pragu kuće s kruhom i malo soli, a u Dalmaciji se i u srednjem vijeku na vrata grada uklesavao znak kruha i soli što je simbolički označavalo da se rado prima svaki gost.²⁵

3.7. Vesna – božica proljetne radosti i bujnosti

Vesna je kod Slavena bilo proljetno božanstvo i omiljeno u štovanju kod žena. Vesna je bila osobito štovana kod istočnih Slavena. U Rusiji je još do danas očuvan običaj „Vesnjaniki“, a i s prvim lastama slavio bi se Vesnin dan u Poljskoj poznat pod imenom *Wiosen dzen*. Proslava Vesninog dana nam je poznatija nego što mislimo. Naime, momci iz sela bi nosili kip božice Morane te ga iznijeli iz sela i bacili na lomaču. Nakon toga ljudi bi se okupljali oko zapaljenih krijesova te plesali i pjevali u čast božice Vesne. Sami kip Vesne bi se kitio raznim cvijećem, ali su podizani i izrezbareni drveni lukovi koji su na vrhu bili ukrašeni cvijećem koji su kasnije dobili ime maja, majuš ili majpal. To simboličko spaljivanje zime i dozivanje proljeća širokih ruku ostao je u običajima do dan-danas kroz sve slavenske zemlje.²⁶

3.8. Lada – božica ljubavi, ljeta i žetve

Lada je autohtono slavensko božanstvo koje je bilo štovano još od najranijih dana. Cijelo ljeto bi bilo u znaku Lade. Prije žetve bi se pjevale pjesme u čast Ladi, a i svako jutro bi se zazivalo kako bi žetva bila što plodnija. Ladu su uz što je bila božica plodnosti, štovali i kao božicu ljubavi što je i sasvim razumno imajući na umu i cijelu simboliku ljeta i žetve. Ladu se isto kao i Vesnu slavilo na Ladin dan.²⁷

Franjo Ledić navodi da su čak Grci preuzeli ovaj kult i pretvorili ga u kult Leda kojoj se Zeus prikazao kao labud. Također se uz Ladu u isto vrijeme štovalo manje božanstvo Golemi. Golemi je ubijao zmiju rukama što je simboliziralo kraj zime i početak proljeća. Kao i s

²⁴ Ledić Franjo, *Mitologija Slavena: tragom kultova i vjerovanja starih Slavena*, Vjesnik, Zagreb, 1969., str. 134.

²⁵ Isto, str. 136.

²⁶ Isto, str. 157.-159.

²⁷ Ledić Franjo, *Mitologija Slavena: tragom kultova i vjerovanja starih Slavena*, Vjesnik, Zagreb, 1969., str. 166.

prijašnjim božanstvima, prilikom pokrštavanja Slaveni nisu izgubili vjeru u stare bogove već su im samo zamijenili imena. Tako je Golemi postao sv. Juraj, a Lada je ostala sačuvana u običaju Ladarica što se u nekim krajevima zove Ljelje kraljice.²⁸

3.9. Gerovit – bog rata

Slaveni nisu imali samo jednog boga rata, već dva - Gerovit i Svantevid. Kako je i do sada bila praksa da su Slaveni davali više imena za isto božanstvo, tako je i Gerovit imao više imena. Poznat je bio i pod imenom Jarilo i Jarovit. Gerovita se slavilo u vrijeme Nove godine te je uz to što je bio ratnički bog, bio i bog mladosti ili „mladog ljeta“. Slaveni su Novu godinu slavili u ožujku, a ne kao danas prvoga siječnja. Dakako, onda ima smisla što je Gerovit bio i bog mladosti.²⁹

Nažalost, nije sačuvano gotovo ništa više o ovome božanstvu, kao ni o Svantevidu. Jedino što se o Svantevidu zna da je poslije štovan kao sv. Vid. Zašto nije ništa očuvano o ovim dvama božanstvima, ne zna se do danas.³⁰

3.10. Rod – slavenski bog koji je stvorio svijet i sva druga božanstva

Slavenska mitologija kao i sve religije svijeta također ima priču o stvaranju. Rod je bio tvorac svega. On je zapravo bio sve što je bilo. Rođen je sam. U početku je bilo samo mrak, a Rod je bio poput pupoljaka, zarobljen u jajetu. Kad je stvorio božicu ljubavi, Ladu, jaje je puklo i ljubav se prolila. Tako je nastao svijet i svi slavenski bogovi, sva bića i ljudi. Sama riječ *rod* je ostala i dan-danas u slavenskome jeziku i označava vrstu, postanak, obitelj, tj. sve riječi koje su povezane s nekom vrstom postanka. Odvojio je nebeske vode od vode iz oceana, stavljaajući zemlju između njih. Oslobođajući se od jajeta, Rod je nastavio sa stvaranjem. Tada je stvorio Majku Zemlju koja je ušla u ocean. Rod je stvoritelj svih bogova. Na kraju stvaranja Rod je stvorio nebeska tijela, prirodu i prirodne pojave iz svojih obraza. Mjeseca je stvorio iz grudi, zvijezde iz očiju, izlazak i zalazak sunca iz čela, tamne noći iz misli. Vjetar, kiše i snijeg iz daha i prva sela iz suza, a grmljavinu i munje iz glasa. Rod je tada postao princip svemira.³¹

Rod zapravo predstavlja monoteističku stranu slavenske religije. Iako je među slavenskim narodima bilo mnogo bogova, Rod je zapravo predstavljao boga kojeg poznajemo danas u

²⁸ Isto, str. 167-171.

²⁹ Isto, str. 196.

³⁰ Isto, str. 196.

³¹ Skupina autora, Savez Hrvatskih Rodnovjercaca, intervju, 15. srpnja 2018. godine

nekim vrsta deističkih vjerovanja ili religija. Kad je završio svoj cilj, nestao je. Rod je postao načelo i prestao se pojavljivati kao bog, prestao je izravno ometati živote smrtnika i bogova, ali je još uvijek bio prisutan u svemiru i svime je upravljao. Bio je u svemu, zapravo, bio je temelj svega. Svi su vidljivi i nevidljivi Rodovi. Rod je bio obožavan i na drugi način, međutim, i to je također imalo veze s postojanjem. Rod je bio zaštitnik usjeva, rođenja, obitelji. Sve ove imenice na svim slavenskim jezicima imaju korijen riječi Rod. Rođaci, rođenje, priroda sve su to riječi koje sadrže Rod u korijenu. To pokazuje kako je Rod bio cijenjen među Slavenima i kako su vidjeli temelj svega u njemu. Priroda je bila u Rodu. Ljudi su bili Rod, a Rod je u osnovi bio zaštitnik ljudi. Bio je zaštitnik krvnih veza i odnosa između ljudi. Rod je bio u svemu, nekakav temelj. Rod je zapravo na neki način predstavljao Slavenima ono što kršćanski bog predstavlja kršćanima.³²

Rod predstavlja jedinstvo svih predaka. Zapravo, on je bio princip koji je sjedinio sve prethodne generacije jedne obitelji. Nacija se ne može postići bez prethodnog postojanja predaka. Kult predaka bio je vrlo izražen među Slavenima. Ruska tradicija nalaže kako su ljudi nakon rođenja djeteta organizirali slavlje u čast Rodu i Rožaniću kako bi dijete zaštitili od uroka i osigurali mu daljnju sreću u životu. Ovaj običaj predstavlja zahvalnost i žrtvu predaka za dar u obliku djeteta. Preci bi pratili novorođenče kroz život i ne bi dopustili da se nešto loše dogodi. A ta svijest da se najviše poštuje pretke se vidi i danas u svim slavenskim državama, ali i u narodnim običajima i izrekama kao što jedna izreka kaže: „O pokojnima samo najljepše.“³³

4. Kult drva i štovanje stabala kod Slavena

Jedno od najstarijih tradicija slavenskog štovanja je takozvani kult štovanja stabala ili drveća. Prema nekim procjenama taj kult veže se još za 10. st. gdje se prakticirao u slavu života i smrti. U to vrijeme Slaveni su slavili stabla koja su bila povezana s njihovim božanstvima. Molili su se, slavili razne rituale vezane za to stablo ili slavili oko tog stabla, tražili savjete od stabla, molili mu se. Samo stablo simboliziralo je život i smrt jer svake godine u zimi stablo umire, a ponovno se rađa u proljeće, te je s time zapravo simbol ciklusa života. U samoj slavenskoj mitologiji i vjerovanju hrast je simbol zemlje. Vrhovi i grane hrasta simboliziraju nebeski svod, deblo hrasta je zemlja po kojoj ljudi hodaju, a korijenje hrasta je podzemlje. Česti prikaz Peruna je da sjedi na vrhu hrasta u obliku orla ili sokola, a Volos (Veles) je prikazan kod debla ili omotan oko debla u obliku zmije. Također se vjerovalo, i taj je običaj ostao do danas,

³² Skupina autora, *Savez Hrvatskih Rodnovjeraca*, intervju, 15. srpnja 2018. godine

³³ Skupina autora, *Savez Hrvatskih Rodnovjeraca*, intervju, 15. srpnja 2018. godine

da ako se približava oluja, ispred kuće bi se bacalo malo sjemenja pšenice kako bi Perun znao da ovdje žive ljudi i da marljivo obrađuju polja te kako ne bi uništio usjeve.³⁴

Kako postoje dobra i zla božanstva, tako postoje dobra i loša stabla. Tako su dobra stabla bila sveta i mogla su slušati ljude što im govore, no nisu mogla odgovoriti nazad. Što je u jednu ruku pomagalo ljudima jer su uvijek mogli zapravo svoje probleme koji su ih mučili reći nekom deblu i nadati se odgovoru, ali ipak bi ih netko poslušao što je ujedno i veliko psihološko olakšanje čovjeku. S druge strane zla stabla su ona koja su mogla naškoditi čovjeku i u njima su stanovali razni demoni, a i uvijek su bili povezani sa zlim božanstvima. Također je zanimljivo napomenuti da su Ivo i Mara, djeca bogova, bila vjenčana ispod starog hrasta. Još je zanimljivije, iako nije strogo zabilježeno, da su se ljeti vjenčanja u selima često održavala ispod starog hrasta, kao i sva bitnija događanja.³⁵

Hrast – kao sveto drvo, hrast se posebno ističe u slavenskim običajima – drvo Peruna, boga munje. Simbolizam hrasta nalazi se u njegovoj dugotrajnosti i otpornosti, što su Slaveni smatrali simbolom snage. Prema vjerovanjima Slavena, hrast se smatrao svetim znakom, ispunjen životom. Smatralo se da su listovi ispunjeni ljekovitom moći, a korijenje i samo stablo se smatralo medijem/portalom za sreću. Cijeli socijalni život Slavena vrtio se oko hrasta. Ako bi se u selu dvoje ili više ljudi posvađalo i bilo je potrebno suđenje, starješine bi organizirali suđenja ispod hrasta. Također, bilo kakva seoska okupljanja bi bila uvijek ispod hrasta. Kada bi suša pogodila selo, seljani bi se okupili oko hrasta i molili ga za kišu. Oko nekih hrastova su se gradile drvene ograde i prinosile žrtve na zemlji blizu korijenja. A koliko je samo tlo oko hrasta sveto, govori da se nije smjelo svađati ispod hrasta i da ako se zatekne neki neprijatelj oko hrasta, nije se smjela proliti njegova krv. Zapravo, nikakvo moralno slabije djelovanje nije bilo dozvoljeno oko hrasta ili ispod njega. U Dalmaciji je postojalo vjerovanje da je hrast i druga stabla dom živih duša, pa ako netko sruši drvo, ili će odmah umrijeti ili će morati nastaviti život kao bogalj. U Slavoniji se vjerovalo da su ispod hrasta živjele vile. Postoji jedno veliko poštovanje prema samome hrastu. Poštovanje prema hrastu je ostalo je i do danas. To nam govori običaj slavljenja Badnjaka kod pravoslavaca koji bi zapali vatru oko koje bi se okupljali oko hrasta gdje bi djeca šaputala grani hrasta svoje želje. Također je zanimljivo kako hrast najviše privlači munje što bi mogao biti odgovor zašto je baš hrast simbol boga Peruna.³⁶

³⁴ Katičić Radoslav, *Naša stara vjera*, Matica hrvatska, Zagreb, 2017. str.103.

³⁵ Isto, 15. srpnja 2018. godine

³⁶ Skupina autora, *Savez Hrvatskih Rodnovjercata*, intervju, 15. srpnja 2018. godine

Lipa – drvo lipe se također smatralo svetim. Smatralo se da njezine grane imaju apotropejska svojstva i da služe za hvatanje vampira i drugih zlih bića. Prema drevnim Slavenima, ovo drvo se povezuje s bogom Svantevidom. Njegovo vjersko značenje temelji se na činjenici da je „živa vatra“ plod drveta lipe i da ono pomaže u održavanju vatre. Lipa se također koristi za liječenje bolesti i dokazano ima sedativna/umirujuća svojstva, koristi se za smirenje kod ubrzanog lupanja srca i kod liječenja visokog krvnog tlaka. Iako to nije bila toliko česta pojava kao s hrastovima, i pod lipu su se prinosile žrtve.³⁷

Jabuka – drvo ljubavi. Ovo drvo posvećeno je božici Ladi. Ovo drvo imalo je važnu ulogu u životu Slavena i u njihovom bračnom statusu. Kultovi oko ovog drveta utemeljeni su na dijeljenju jabuke između djevojke i mladića, što predstavlja posvećenost i ljubav. U ceremoniji vjenčanja, jabuka se stavlja na vrh motke/štapa, što se još uvijek radi kod istočnih Slavena. Kod južnih Slavena jabuka se davala kao poklon, simbol ljubavi, dobrog prijateljstva. U Dalmaciji je postojao običaj gdje bi mlada bacila jabuku preko kuće, a zatim poljubila prag. Također su jabuke bile zabodene na vrh barjaka u svatovima kako bi držala zastavu. Ako je neka cura htjela da joj se neki dečko sviđi, morala bi na mladi petak naricati iz jabuke, tj. pogađati sviđa li se ona sviđa tome dečku, pa bi mi tu istu jabuka dala prije sumraka da ju pojede kako bi joj se želja ostvarila. To je neki oblik dara ili prinosa kao dokaz ljubavi i prijateljstva. Kao znak plodnosti, muškarci jedu jabuke da bi ojačali svoju plodnost i nastavili krvnu lozu.³⁸

Vrba – vrba i njene grane su se ukorijenile u slavenske običaje kao simboli mladosti i energije. U nekim slavenskim državama, na dan svetog Jarila, dječaci i djevojčice odlamaju grane i udaraju se njima za dobro zdravlje. Također, grane vrbe koriste se za udaranje stoke da bi bila poslušna. Ovo drvo se povezuje uz boga Jarila. Njene grane smatraju se utočištem, što se temelji na činjenici da su Slaveni vjerovali da vrba odbija munje i gromove. Također smatralo se da Veles stanuje u tome stablu.³⁹

Glog – to drvo ima najmoćnija apotropejska svojstva. Vjerovalo se da je trnje gloga posebno opasno za vampire. Ako vampir ikad dođe u kontakt s glogom, on umire na mjestu. Ovo drvo se koristilo i u pogrebnim ceremonijama, gdje se pokojniku za kojeg se smatralo da se može vratiti iz mrtvih kao vampir stavljao trn s grane gloga u njegov pupak. Drvo gloga

³⁷ Isto, 15. srpnja 2018. godine

³⁸ Isto, 15. srpnja 2018. godine

³⁹ Katičić Radoslav, Naša stara vjera, Matica hrvatska, Zagreb, 2017. str.109.

koristi se i kao medij za čaranje i bacanje kletvi. Neke amajlije su se izrađivale od drveta crnog gloga, a one koje ih nosi osiguravale su duhovne moći. Baš zato što se glog smatrao neutralnim drvetom, smatrao se veoma opasnim, jer se smatralo da je on utočište za demone koji šire bolesti i druga zla.⁴⁰

Tisa - tisa je drvo koje može doseći nevjerojatnu starost od preko 1000 godina, a 1999. u Gorskom kotaru pronađena je tisa stara 2000 godina. Iako su mu žile smrtno otrovne, kao i iglice i sjemenke ploda, ali sam plod nije kao ni ostatak drveta. Od davnina je još tisa bila povezana s vječnom mladošću jer joj lišće nikad ne pada. Kako tisa ima izrazitu otpornost na truljenje, tako postoji i vjerovanje da sva zla bića (demoni, vještice, vukodlaci, vampiri, pa čak i noćne more) bježe od tise. Mali komad tise bi se sašio na dječji šešir ili jaknu kako bi ih štitio o zala. Nosili su se i razni amuleti napravljeni od tisinog drveta, a također bi se mali komad tise stavljao u konjsku grivu kako bi ih štitila.⁴¹

Murva (dud) - vjerovalo se da ako njeno korijenje dođe ispod kuće da će cijela kuća nestati.⁴²

Orah – u narodu se vjerovalo da tko zdrav pod orahom zaspi, bolestan će se probuditi. Orah je bilo zlo stablo u kojem su obitavali vrazi, također se vjerovalo da je povezano s podzemljem i domena Črnoboga. Postojalo je također vjerovanje da ako mlad čovjek posadi orah, da će dok orah naraste debljine vrata umrijeti.⁴³

5. Slavenski rituali u vrijeme proljeća

Sudeći po svemu dosad proljeće je izgleda najbitnije godišnje doba Slavena, jer prikazuje ponovno rođenje kao što i stabla iznova dobivaju plod i listove. A nekako najvažniji dan bi im bio za vrijeme proljetnog solsticija jer simbolički dan i noć traju isto, što bi označavalo da i sile dobra i zla su izjednačene. Također, na taj dan zapravo počinje razdoblje kada dani postaju sve dulji i dulji i simbolički tako i sile dobra (Perun) postaju sve jači i jači. Uz sve to i sama plodnost zemlje postaje sve bolja i bolja. Drugim riječima priroda se budi.⁴⁴

⁴⁰ Skupina autora, *Savez Hrvatskih Rodnovjeraca*, intervju, 15. srpnja 2018. godine

⁴¹ Pokupić Agata Intervju, 25. prosinca. 2017. godine

⁴² Biščan Roza, intervju, 27. prosinca. 2017. godine

⁴³ Isto, Intervju, 25. prosinca. 2017. godine

⁴⁴ Skupina autora, *Savez Hrvatskih Rodnovjeraca*, intervju, 15. srpnja 2018. godine

Iako je praznik 1. svibanj poznat kao Međunarodni praznik rada ili Međunarodni dan radnika, u slavenskoj povijesti na taj dan se zapravo slavilo nešto posve drugačije. Dok su se u zapadnim zemljama i u socijalističkim državama slavili radnici, u slavenskim se zemljama u početku slavio uranak. Na taj dan bi se ljudi okupljali u šumama i slavili povratak korijenima i prirodu, ali i samu prirodu i molili se u pjesmama da bude zdrava i plodna. U nekim dijelovima Balkana u rano jutro prvoga svibnja otišlo bi se oko prvog stabla na kojeg se naiđe te se tri puta oko njega obišlo i pjevalo o svojim željama, sreći i želji da to stablo naraste i bude zdravo.⁴⁵

Također postoji običaj strinenija. U tom običaju bi se radile male lutke u koje bi se stavljao med i dukati. Djevojke iz sela bi kasnije odlazile u šumu i zazivali božicu Vesnu kako bi im došla i oživjela zemlju u selu te time olakšala život.⁴⁶

Još je bitan blagdan radunica. Nekih dva tjedna nakon proljetnog suncostaja, taj dan bi se slavio kao Dan mrtvih. Na taj dan bi ljudi odlazili na groblja i ostavljali hranu pokojnicima. Na samom kraju bi se ostavilo po jedno jaje za svakog pokojnika, što upućuje na legendu kako je svijet prema Slavenima nastao iz jajeta. Kasnije se taj blagdan preobrazio u današnji blagdan Svih svetih. Također, jaje simbolizira početak novog života i ponovno rođenje u novi život.⁴⁷

Nekih osam tjedana nakon suncostaja, slavio bi se Tjedan rusalki. Rusalke su bile ženski dusi koje su živjeli u vodi. U biti, bilo koja rijeka, potok, izvor vode je bio dom Rusalki. Vjerovalo se da tijekom tog tjedna Rusalke napuštaju svoje vodene domove i odlaze u šumu. Mlade djevojke bi odlazile u šumu i izabrale si jednu grančicu breze jer su vjerovali da se tu skrivaju Rusalke. Nakon što bi izabrale svoju grančicu, djevojke bi joj nosile cvijeće, jaje, hranu. Nakon toga dana djevojke bi ubrale svoju granu i odnijele u selo i bilo je zabranjeno bilo kojem muškarcu da dotakne tu grančicu jer bi u suprotnom izvori presušili i zemlja bi postala suha te time donijeli glad selu.⁴⁸

Postoji također jedan ritual koji se zadržao do Prvog svjetskog rata. U svibnju bi također mlade djevojke odlazile u šume, po nekim izvorima to su radile gole, te brale razno cvijeće, koprive, grančice drveća (breze, lipe, hrasta) te bi to donosile nazad u selo, stavljale u burad i nakon nekoliko dana se kupale u toj vodi. U glinenim bi posudama sačuvale po pet litara vode

⁴⁵ Isto, 15. srpnja 2018. godine

⁴⁶ Isto, 15. srpnja 2018. godine

⁴⁷ Skupina autora, *Savez Hrvatskih Rodnovjeraca*, intervju, 15. srpnja 2018. godine

⁴⁸ Isto, *Savez Hrvatskih Rodnovjeraca*, intervju, 15. srpnja 2018. godine

u kojoj je ostajalo sve to što su donijele, te bi do kraja svibnja svako jutro prale svoje lice u toj vodi. Vjerovalo se da će tako koža ostati dugo mlada i lijepa, ali i da će se poboljšati zdravlje.⁴⁹

6. Kukeri ili Zvončari

Ovo je spoj neolitičkih europskih kostima Kukera i indoeuropskih rituala paljenja, gdje su izvođači, prema mitu, obučeni u rogate, bršljanom i perlama ukrašen koze; a na svoja su tijela stavljali kožu žrtvovanih koza. Čak i Mađari imaju sličnu tradiciju pod nazivom *Busójárás*, pakleni narodni ples koji uključuje demonske maske. Neki povjesničari vjeruju da se ovaj običaj razvio u doba osmanskih ratova jer su pokušali uplašiti Turke s tim kostimima. Međutim, ova tradicija je zapravo puno starija i pojavljuje se već u razdoblju indoeuropskih migracija u Europi. Bugari ih nazivaju „Kukeri“, a Hrvati ih nazivaju „Zvončari“. Riječ *kuker* dolazi od latinske riječi *cuculla* što znači kapuljača i označuje folklorno ritualno čudovište, čovjeka odjevenog u odijelo od krzna, uzda, perja i perla. *Kukeri* nose izrezbarene drvene maske s licima zvijeri i ptica noseći teške pojase ili zvana od bakra ili bronce i tako skakući tjeraju zlo, zimu i loše vrijeme iz sela.⁵⁰

Halubajski zvončari su stara izvorna grupa s istočnog dijela Kastav. Jednom davno ta je regija bila bogata pašnjacima i ovcama. Kad bi padala jaka kiša, pastiri bi se sklanjali u sklonište napravljeno od kamena, drveta ili slame zvane Haluba. Prema starijim pričama, pastiri bi u proljeće krenuli za ovcama u podnožju planine, šišali svoje ovce i objesili si oko vrata tu ovčju vunu i zvana oko struka kojima su plašili zle sile s njihovih životinja. Vjerovali su da zvana donose sreću, stoga stalno zvonjenje prema šumi zapravo pomaže da im se ovce ne razbole. Kostimi zvončara i oprema imaju jedan zoomorfni izgled, također su na sebe stavljali veliku masku s rogovima kako bi ličili na vragove koje tjeraju i veliko zvono na leđa kako bi bili što glasniji. Također bi u rukama nosili mačuku (ili bačuku i baltu ovisno od kraja do kraja) što je toljaga ili sjekira, a to upućuje na nekakvo ratničko porijeklo ovoga običaja. Također je moguće, makar ne postoje dokazi, da ovaj običaj vuče svoje korijenje još od ranih poganskih dana Slavena, moguće je da se slavilo u čast Velesa jer su ovce ujedno i jedan od njegovih simbola. Samim zvonjenjem se tjera zima i pozdravlja sunce, tj. proljeće. Kao najčvršći dokaz da se radi

⁴⁹ Pokupić Agata, Intervju, 25. prosinca. 2017. godine

⁵⁰ Biščan Juraj, intervju, 27. prosinca. 2017. godine

o zapravo praslavenskom običaju je to što sve slavenske zemlje u slično vrijeme slave na sličan način to simbolično tjeranje zime.⁵¹

7. Kikimora

Ovaj zli duh bio je žensko biće, a njezina se kreacija često povezivala s nekim kritičnim trenucima u životima žena, poput rođenja mrtvorodenog djeteta ili smrti tijekom rađanja. Kikimora, stvorena u ovim situacijama, nalikovala je karakteristikama lica pogođene žene ili njezinih najbližih ženskih rođaka (majka, baka itd.). Jednom kada se duh oslobodi, mogao se slobodno kretati po cijelom domaćinstvu ili čak u susjedne kuće. Poznato je da putuje kroz ključanice te je to razlog zašto su slavenske žene uvijek držale ključeve u ključanicama ili ih zamijenile malim komadima papira, tako sprječavajući da kikimora uopće može ući u dom.⁵²

Kikimora je uvijek bio loš znak. Čak se i njezino ime izgovaralo na najstrašniji mogući način (s jako dubokim glasom i stezanjem slogova kod riječi mora, a glas bi se tada pretvarao više u neki tihi vrisak, tj. kao da se gubi dah). Oni koji su bili pogođeni od nje, patili su od užasnih noćnih mora. Žene su mučene vizijama gubitka svoje djece ili njihovih muževa kako su im nevjerni. Muškarci su sanjali atraktivne djevojke koje bi ih žive pojele ili opsjedale um te tako zapravo razorili stvarni odnos sa svojom ženom. Vjeruje se da je kikimora bila dovoljno snažna da bi natjerala svoje žrtve na samoubojstvo ispod hrasta.⁵³

Očigledno je da su najranjivija bića bila mala djeca. Vjerovalo se da ih je Kikimora otimal noću ili im donosila neku strašnu bolest. Najučinkovitiji način zaštite od nje bio je izbjeci bilo kakav kontakt s njenim očima. Djeci je savjetovano da nikada ne gledaju u vrata ili ormariće noću, jer ih Kikimora može iznenada otvoriti. Oteta djeca lako su se mogla pretvoriti u kikimore, a to bi se moglo dogoditi i kod djeci prokletih ili protjernih od strane vlastitih roditelja.⁵⁴

Po pitanju zaštite od nemani takve vrste, savjeti starih Slavena su vrlo jasni te ih je lako primijeniti. Prvenstveno, prema vjerovanju, potrebno je zakopati nešto srebrno prije ulaska u kuću (lančić, prsten, žlicu i sl.) jer se Kikimora takvih predmeta boji i zbog njih neće ulaziti u kuću. Također, oko prednjih vrata kuće treba posipati sol. Unatoč svemu, i dalje ostaje

⁵¹ Isto, intervju, 27. prosinca. 2017. godine

⁵² Pokupić Agata, Intervju, 25. prosinca. 2017. godine

⁵³ Isto, Intervju, 25. prosinca. 2017. godine

⁵⁴ Isto, Intervju, 25. prosinca. 2017. godine

nepoznato kako otjerati Kikimoru iz kuće, u slučaju da uđe i nastani se tamo. Zanimljivo je da običaj ostavljanja ključa u ključanicama ostao još i danas makar se ljudi više i ne sjećaju legende o Kikimori.⁵⁵

8. Simboli životinja kod Slavena

Životinje su oduvijek imale važnu ulogu među slavenskim narodima. Životinje kao što su vukovi, medvjedi, zečevi ili lisice zahvaljujući širokom području obitavanja čvrsto su se uklopili u razne legende, priče, mitologiju i umjetnost slavenskih naroda.⁵⁶

Kao prvi primjer simbolizma i utjecaja životinje u slavenskim narodima je medvjed. Medvjedi su ostavili tako snažan utjecaj da danas većina ljudi kada bi se spomenula Rusija prvo bi mislila na medvjede, ali postoje i druge slavenske regije (poput Like u Hrvatskoj) gdje su medvjedi simbolična životinja koja predstavlja cijelo područje. Medvjed je zahvaljujući mnogim svojim navikama koje jako slične ljudskim, a i sposobnosti da stoji na stražnjim nogama bio iznimno štovan u Rusiji. Podrijetlo čovjeka i medvjeda je isto, barem se tako vjerovalo. Postojala je legenda među Rusima, a i u Lici, koja govori da je medvjed zapravo bio čovjek koji je zbog svojih grijeha u prošleme životu morao lutati po zemlji umotan u to svoje zvjersko ruho. Zato je u starim vremenima bilo zabranjeno jesti medvjede meso. Medvjed je, naravno, smatran vrlo pametnom životinjom pa je bilo koji amulet koji je sadržavao kosu ili čak i druge dijelove te životinje donio ne samo uspjeh, nego i dodatnu mudrost nositelju.⁵⁷

Vukovi su imali ogroman utjecaj na sve slavenske narode. Tako je i nastala legenda o vukodlacima. Vjerovalo se da ako čovjek jede vučje meso, postane vukodlak, ali također se vjerovalo da se najčešće postane vukodlakom, ako vas je proklela djevojka kojoj niste uzvratili ljubav. Vuk je uvijek bio povezan s likom stranca jer i sami vukovi nikad nisu mogli živjeti blizu ljudi. Također su Slaveni prema vuku imali strahopoštovanje, vjerojatno zbog same neobuzdane prirode vuka, ali i što vuk nikad nije sam već u čoporu. Rani kršćani su ga vidjeli kao simbol sotone. No, kod Slavena vuk je povezan sa bogom Velesom (Volosom) i kao takav bio je simbol divlje neobuzdane prirode, tj. šume kojom je Veles vladao i vukovi su njegov

⁵⁵ Isto, Intervju, 25. prosinca. 2017. godine

⁵⁶ Katičić Radoslav, Naša stara vjera, Matica hrvatska, Zagreb, 2017. str. 70-81.

⁵⁷ Bišćan Juraj, intervju, 27. prosinca. 2017. godine

simbol i stalni pratioci, ali i zaštitnici šume. No također se navodi i da je medvjed bio simbol Velesa. Što upućuje da su se sve šumske životinje povezivale s Velesom na ovaj ili onaj način⁵⁸

9. Simbol Kolovrata

Najranija svastika ikada pronađena bila je otkrivena u Mezini, Ukrajini i stara je oko 12 000 godina. Bila je uklesana na figurici slonovače. Jedna od najranijih kultura za koje se zna da je koristila svastiku bila je neolitska kultura na području južne Europe, na današnjem području Srbije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine. Današnji naziv te kulture je kultura Vinca, koja datira oko 8.000 godina. Slaveni su oduvijek na ovaj ili onaj način u svojoj vjeri prakticirali simbolizam svastike, tj. neke derivacije istog. Svastika, poznata u slavenskom svijetu kao kolovrat, bio je svet simbol koji je imao značajan značaj u ranoj slavenskoj kulturi. Kolovrat simbolizira beskonačne vrijednosti u staroslavenskoj kulturi, npr. iz mitološkog aspekta kotač koji se beskonačno vrti, simbolizirao je beskonačnost i ciklus koje se stalno ponavljao (borba između slavenskih bogova Peruna i Velesa), stoga je i simbol neprestane borbe između dobra i zla. Također, kolovrat je simbol ratnika, i simbol sunca te stoga je i istovremeno i prikaz života. Zanimljiv je podatak da je do danas pronađeno preko 144 različitih varijacija kolovrata u slavenskim zemljama. Vjerojatno zašto je pronađeno toliko različitih varijacija kolovrata je što sam dizajn kolovrata nije bio zadan, za razliku od kršćanskog križa, kolovrat je više uzimao proizvoljno. Zbog toga postoje kolovrati koji su simbolizirali ratnika, boga Roda, Peruna, Slavene. No, najklasičniji je prikaz sunca, tj. kotača koji se neprestano okreće. Zapravo nabrajajući sve ove vrijednosti kolovrat je najsličniji kineskom znaku jing i jang jer u nekim slučajevima simbolizira određene polove. Ipak, kolovrat također neki Slaveni nazivaju i malo sunce, stoga je zapravo i primarni simbol koji je kolovrat predstavljao bilo sunce, nešto božanstveno, ciklus života i smrti. Također, Slaveni su podizali drvene toteme zvani idoli u čast pojedinih bogova ne mjestima kojima su smatrali da ti bogovi obitavaju. Na svakom tom idolu bi se ugravirala mala svastika ovog ili onog oblika ili klasični oblik kolovrata. Također bi na grobovima preminulih Slaveni često ugravirali kolovrat kao simbol vječnosti, tj. ciklus života i smrti. Kolovrat kao simbol u nekoj modernoj literaturi, prvi je puta iskoristio poljski slikar Stanisław Jakubowski u svojoj knjizi *Prasłowiańskie motywy architektoniczne* (hrv.: *Rani Slavenski Arhitekturni Motivi*) još 1923. godine.⁵⁹

⁵⁸ Katičić Radoslav, *Naša stara vjera*, Matica hrvatska, Zagreb, 2017. str.75.

⁵⁹ Skupina autora, *Savez Hrvatskih Rodnovjeraca*, intervju, 15. srpnja 2018. godine

10. Zaključak

S ovim općim pregledom najbitnijih slavenskih božanstava i običajima koji su dovedeni u vezu s njima cilj je bio pokazati koliko je ustvari starih poganskih običaja ostalo u slavenskoj kulturi. Zanimljiva je činjenica da se danas smatra za većinu tih običaja da su starog kršćanskog podrijetla, a ona su ustvari puno starija. Također, u kolektivnom sjećanju ostalo je poštivanje prirode i šume. To određeno strahopoštovanje se izgubilo u zadnjih tridesetak i više godina. No, u mnogim knjigama koje govore o starim običajima, vidljivo je upravo suprotno kako su još i poslije Drugoga svjetskoga rata obnašali običaji usko vezani uz prirodu i ljudi su još uvijek imali strahopoštovanje prema šumi. Iako su se stari slavenski nazivi izgubili iz običaja, ali običaji se nisu puno mijenjali. Zapravo, jedina stvar koja se promijenila su imena božanstava. Tako je Perun postao sv. Ilija, ali običaj koji se veže uz Peruna, ostao je nepromijenjen za sv. Iliju. Neki su hrvatski pisci pisali priče o drevnim Slavenima i njihovim bogovima. Doduše, sve je više-manje bilo pisano romantičarski, bez pretjeranih povijesnih potkrijepljena, ali narod je svakako čitao te priče iako nije u potpunosti shvaćao. Modernome povjesničaru nije teško shvatiti vezu između tradicije i običaja koji se danas vežu za stare slavenske bogove. Te kako bi poznati ruski povjesničar Vladimir Toporov rekao "Praslavenstvo je tako tu, treba samo znati gledati."

11.Literatura

1. Biščan Juraj, intervju, 27. prosinca. 2017. godine
2. Biščan Roza, intervju, 27. prosinca. 2017. godine
3. Katičić Radoslav, Naša stara vjera, Matica hrvatska, Zagreb, 2017. godine
4. Ledić Franjo, Mitologija Slavena: tragom kultova i vjerovanja starih Slavena, Vjesnik, Zagreb, 1969. godine
5. Pokupić Agata, Intervju, 25. prosinca. 2017. godine
6. Skupina autora, Savez Hrvatskih Rodnovjeraca, intervju, 15. srpnja 2018. godine